

Ligbærerne i København.

I København kendes ligbærerlaug tilbage fra ca. 1625. Det autoriserede ligbærerlaug vægrede sig ved at bære lig under pesten i 1711. I deres sted trådte Regensens studenter og opnåede derved privilegiet til at bære alle gejstlige og borgerlige lig til graven. I 1714 fik Regensens studenter den kgl. konfirmation på ligbæringen, som i næsten 150 år var studenternes vigtigste indtægter. Privilegiet blev ophævet ved er kgl. resolution den 7. juli 1859, hvorefter magistraten overtog alle begravelsesforretninger. I 1861 oprettedes et kommunalt kontor, hvor der kunne bestilles bære, ligbæring, kørsel og gravsted.

Regensianerne bar selv frem til 1792, hvorefter udvalgte ligbærere, som ikke var studenter, overtog opgaven. Overskuddet tilfaldt stadig studenterne via Kommunitetet, der forvaltede Regensens rettigheder.

Professor Mathias Holenberg forfattede et "pro memoria" til konsistoriet i 1838. Anledninger var Regensens vigende indtægter fra ligbæringen. Formanden for ligbærerne var død og der var visse afvigelser af indtægterne, som krævede en nærmere undersøgelse. Hohlenberg gennemgik ligbærernes historie fra tiden, hvor studenternes selv bar, til omorganisering i 1792, hvor det var 1 formand, 20 bærere og 4 reserver.

Holenberg forklarede de vigende indtægter på forskellige måder, bl.a. konstaterer han, at ligbærernes egen drikkepengekasse (vist nok kaldet "Douceurkasse") ikke har mindre indtægter, men derimod tilsyneladende flere midler end tidligere. Han nævner eksempler, hvordan ligbærerne skaffede sig indtægter, som ikke endte i Communitetets pengekasse, men i ligbærerne egne lommer.

Et andet problem var, at laugene fra gammel tid, havde ret til selv at bære sine afdøde, samt at der var flere fattige i byen, som var fritaget for at betale. Han kommer med forslag til, hvordan man kunne kontrollere at lig, som skal bæres af "Regensens ligbærere", vitterligt betalte til ligbærerne. En mulig kontrolinstans kunne være, at der ej måtte anvises gravsted, før der blev præsenteres lovligt attest fra ligbærerformanden, om der var betalt gebyr eller at der var betalt for ligbæringen. Hohlenberg syntes at denne oplagte kontrolmåde ikke var 100% sikker, da hverken kirkeværgerne eller graverne var til at stole på.

Man kan undre sig over hvorfor denne beskrivelse på over 45 sider ligger i Trinitatis Kirkes arkiv på stadsarkivet. Eneste forklaring er at Hohlenberg var akademisk værge for kirken i perioden 1838 til sin død i 1845.

af Jesper Vang Hansen

Salmonsens om ligbæring

Salmonsens Konversationsleksikon, 2. Udg., Bind XV.

Ligbæring har det fra gl Tid været anset for en Forpligtelse for Kommunalbestyrelserne i Købstæderne. at ordne paa en saadan Maade, at Borgere, der ikke ved Slægt og Venner kan faa deres Afdøde bortbaare, har anden sikker Adgang til at faa dette udført paa sømmelig Maade. Navnlig har man i saa Henseende i ældre Tid faaet Kancelliets Approbation paa Oprettelsen af Ligbærerforeninger ell. Ligbærerlav, hvilke der ved Siden af takstmæssig Betaling sikredes visse Rettigheder, naar Ligene bortbares af andre. Fritagelse for at benytte disse Ligbærerlav var i vidt Omfang meddelt de alm. Haandværkerlav, hvilke det tillodes selv at bortbære deres Afdøde uden at erlægge Betaling til Ligbærerforeningen. Da disse faste Ligbærerforeningers Bestaaen viste sig at hemme Udviklingen af Næringsfriheden i Retning af frivillig Ophævelse af de bestaaende Haandværkerlav, fordi disses Medlemmer ved Lavenes Ophævelse mistede deres Frihed til selv at bortbære deres Afdøde, skred man 1862 og flg. Aar til rundt om i Købstæderne at ophæve Ligbærerforeningerne og Ligbærerlavene og i St. f. ved Kommunernes Foranstaltning at ansætte fa-ste Bærere mod et passende aarligt Vederlag af Kommunekassen foruden takstmæssig Betaling for ethvert Ligs Bortbærelse; andre Steder har man gjort det til en alm. Borgerpligt at deltage i L. paa Omgang, hvad man dog kan frigøre sig for ved straks ved Tilsigelsen at betale en Rekognition; men enkelte Steder er endnu de gl. Ligbærerforeninger bestaaende.

I Kbhvn blev det ved en Bevilling af 1. Maj 1712 tilstaaet Studenterne som en Ret at bortbære alle de Lig, hvortil de blev begærede; ved en Frd. af 21. Decbr 1714 blev denne Ret nærmere bestemt at tilkomme Studenterne »udi Gollegio regio« ell. Regensen. Denne Ret blev senere bekræftet ved Fundats for Kommunitetet og Regensen af 25. Juni 1777, dog at enhver kunde lade L. udføre ved Naboer og Venner, naar disse ej betaltes ell. trakteredes derfor, ligesom ogsaa Lavene i Kbhvn selv kunde bortbære deres vedk. Døde imod at erlægge en aarlig Kendelse til Studenterne. Den af Regens-alumnerne hidtil personlig udførte Ligbærerforretning ophørte, da det 1792 forordnedes, at den skulde udføres af lønnede Ligbærere, som paa Regensens Vegne antoges af idet teol. Fakultet, saaledes at Ligbærerpengene skulde indflyde i Kommunitetets Kasse, af hvilken igen saavel Lønningerne til Ligbærerne som en Erstatning til Regensianerne — 20 Rbdlr aarlig til hver — skulde udredes. For at sikre Kommu-nitetet Indtægten af Privilegiet blev det endvidere. ved en Pl. af 5. Febr 1793 bestemt, at der, naar et Lig blev bortbaaret af den Afdødes Venner, skulde erlægges en Kendelse af fra 18-30, Rbdlr efter den Afdødes Rang. Dette Privilegium, der ikke blot satte Kommuni-tetet i Stand til at udrede de fornævnte Udgif-ter — til Regensianerne alene 2000 Rbdlr aarlig — men tillige et ikke saa lille Overskud derudover, bortfaldt imidlertid ved en kgl. Res. af 7. Juli 1859, der bl. a. bestemte, at L. for Hovedstadens Vedk, fremtidig skulde besørges fra et Begravelseskontor under Magistratens Bestyrelse. Nu sorterer L. i Kbhvn under Bestyrelseskommissionen for Kbhvns Begravelsesvæsen, Taksterne fastsættes af Kbhvn's Kom-munalbestyrelse efter Indstilling fra Begravelseskommissionen og med Kirkeministeriets Stad-fæstelse. O. D.

Ligbæreruniform incl. høj hat er i 2005 udstillet på Bymuseet i forbindelse med udstillingen "Vanddråben" om H.C.Andersens København. Uniformen er tidsmæssigt efter at ligbærerne blev kommunale i 1861.

Herunder bringes Professor Hohlenbergs indberetning til konsistoriet i 1838. Den befinder sig på Stadsarkivet, Patronatsarkivet, Vedr. Trinitatis Kirke. Udskrevet af Jesper Vang Hansen, 2005.

Om Ligbærings-Væsenet.

Det Ligbærings-Privilegium, som er tillagt Regentsen, har som bekiendt sin oprindelse derfra, at da de ifølge Fdn. 7. Nov. 1682 priviligerede Ligbærere i Pestens Tid i Kiøbenhavn 1711 vægrede sig ved at bortbære de Døde, tilbøde Studenterne sig til at gjøre det, hvorfor Fred. 4 skienkede dem og deres Efterkommere saalænge Verden staaer "Ret til" ubehindret at bære alle de Lig, som deres Tieneste bliver begiert til" (4. Mai 1712, f. Acta Consistorii for 17 Aug. F. A.), og ved Fdn. 21 Dec. 1714 bestemtes det, at "i stedet for det efter Forord. af 1682 af Magistraten forenede Ligbærersocietet skal Studenterne udi Collegi regis eller Regentzen herefter være de, som til Ligene iblandt Geitslige og Borgerskabet alene skal bruges" o.s.v. (note: Nyerup om Regentsen s. 19. Allerede tidligere havde Studenterne havt Ret til at bortbære Geistlige og de Universitetet vedkommende Personer. J. Reses 7 Nov. 1685 og 29 April 1690). De bære ogsaa hertil i Løbet af de følgende Tider brugte, og dette Privilegium skaffede Regentianerbe en efter de Tidens Leilighed ikke ganske ubetydelig Indtægt. Men da i det næstsidste Decennium af 18. Aarh.

Opmærksomheden var henvendt paa Forbedringer ved Universitsindretningerne overhovedet, indføre man ogsaa det uhensigtsmæssige i at Studenterne selv bære Lig, og tænkte paa at gjøre en Forandring heri. Forhandlinger desangaaende førtes fra Aaret 1785 af deels imellem det Theol. Fakultets Medlemmer indbyrdes, deels mellem Facultetet og den dengang nedsatte Commission for Universitetet og de latinske Skoler. Sagen havde Vanskelighed, fordi man vilde sikre Studenterne den Indtægt, som de hidtil havde havt af Ligbæringen, uagtet de ikke mere skulde

besørge denn. Imidlertid fandt man dog Udveie hertil, og eter Commissions Forestilling til Kongen af 19 April 1789 bestemtes det ved kongelig Resolution af 28 Mai 1790, at Liigbæringen, der hidtil har været forrettet af Regentzianere, for eftertiden afskaffes, imod at disse af dette Privilegium forskaffedes en passelig og sikker Indtægt". I Commissionens Forestilling var det yttret, at den "forudsatte, at dette Privilegium i alle Henseender bliver uforkrænket" S. Copiebog No 160.

Efter Commissionens Anmodning til Facultetet om at meddele sin Betænkning om "hvorledes samme mener, at med Liigbæringen herefter kunde forholdes, saaledes at Kongens Hensigt opnaaes, og Regentsens fordeel tillige tages i Agt", foreslog Fac. (i skrivelse af 3 Jan. 1791, Cop.b. No. 169), at der skulde oprettes et Liiglaug af et fastsat Antal Personer, at enhver af disse skulde enten tilkiøbe sig sin Plads som Liigbærer for Livstid for den høieste Priis, [side 2] som samme ved offentlig Auction kunde udbringes til, eller og tilforpagte sin imod en vis aarlig Afgift, hvilken ligeledes ved høieste Bud paa offentlig Auction kunde bestemmes; el Indkomst for Liigbæringen skulde da tilhøre Liiglauget; dettes nærmere Indretning og Bestyrelse samt Politie maatte blive den verdslige Øvrigheds Sag; Indtægten af Afgiften skulde tilfalde Regentsen. I

Overensstemmelse med dette Forslag gjorde Commissionen Forestilling om Sagen til Kongen, og indstillede i samme= "at et Liigbærelaug skal oprettes, som skal bestaae af 20 Personer af borgerlig Stand, og at Facultetet sætter Liigbæringen til offentlig til Licitation alternative og saaledes at først hver Plads opbydes til Afhændelse paa Liivstid imod en Recognition eller Kiøbesum engang for alle, og at dernæst det hele opraabes til Forpagtning af et Selskab af 20 Personer, hvilke én for alle og alle for én indestaae for den budne Forpagtningssum paa 2 eller 3 Aar" mm (Skr. Til Fac. Af 25 Oct. 1791, CB No 174). Imidlertid have Facultetet ved nærmere Overveielse af Forholdene indseet, at en saadan Indretning var mislig; og deels for at kunne være vis paa at faae skikkelige Personer, deels for at bringe den nye Indretning i Gang, og i yndest hos Publicum, og at opnaae større Fordeel for Communitetet og Regentsen, ved, naar det første "blev bekiendt blandt Borgerne, at Liigbæringen indbringer mere end de nu troe", da siden "at sætte Liigbæringspaldserne til Licitation; thi da først kan man haabe, at Concurrance kunde finde sted imellem flere Liebhabere til Pladserne, som ved speculation om Fordelens Forøgelse vilde komme til at overbyde hinanden," – udbad Fac. Sig endnu samme Dag som det modtog Commissionens Skrivelse (26 Oct 1791: CB 175)), Tilladelse til "for det første paa 3 Aar at antage et udsøgt Antal af 20 til 24 Liigbærere, som aarlig skulde nyde 75 Rd. Hver af Communitetet, hvorimod Indkomsterne af liigbæringen skulde indgaae i Communitetets Kasse mm. Commissionen bifaldt ganske dette nye Forslag af Facultetet (tilføjelse: Den mente blot, at de foreslagne Lønninger kunde nedsættes noget) (Skr. Af 31 Oct 1791. No 176), og uagtet Kongen allerede udtrykkeligt havde bifaldet, at Liigbæringen skulde sættes paa Licitation til Forpagtning, indgik den dog med Forestilling om denne Forandring, som ogsaa blev approberet; og under 11 Mai 1792 faldt den kongl. Resolution, fra Cancelliets communiceret til Constitution d. 16de næstefter, ved hvilken bestemtes, "at det theol. Facultet (i stedet for Salg eller Forpagtning af Liigbæring, som under 13de Mai forrig Aar var befalet) maa, paa Regentsens Vegne, for det første paa 3 Aar, antage og lønne visse Liigbærere, af hvilke alle de Liig herefter skulle henbringes, som hidindtil af de paa Regentsen liggende Studerende ere blevne bortbragte". (Bilag A). Da Facultetets efter forløb af de 3 Aar (i April 1795: No 284)) ytrede sig meget vel tilfreds med Indretningen, blev den fornyet paa andre 3 Aar (Tilføjet: ved Res. Til

Magistraten af 26 juni 1795: Raadh.Placat 29. Juli), og efter disses Forløb androg [side3] Fac. Paa (11 Mai 1798) at der, da "denne for de fattige Studerende saa nyttige Indretnings hidtil i 6 Aar havde gode Fremgang noksom kan være Borgen for dens Varighed for Fremtiden", maatte udvirkes "en kongelig Approbation for Fremtiden paa den hidtid bestaaende Indretning af Liigbæringen og med de hidtil gieldende Bestemmelse.". Denne approbation (paa....?) ved Res. Til Kbhvns Magistrat af 17 August 1798; bekendtgjort ved Plac. Af 21. s.M. og Indretningen bestaaer endnu i alt væsentligt ganske paa samme Maade.

Liigbærernes Antal - Faste Bærere, Assistenten, Formænd og Viceformænd.

Ifølge den foranførte kongl. Resolution skulde de tilforn af Studenterne bortbaarne Liig bortbæres af visse af det theologiske Facultet antagne og lønnede Liigbærere, hvis Tal bestemtes til 20; men desuden maatte der endnu, til Assistance i Sygdoms-Tilfælde, antages 4 Reserve-Bærere; for samtlige Liigbærere skulde en Formand beskikkes; 2 af de dueligste og mest paalidelige Liigbærere maatte beskikkes til at træde i Formandens Sted ved Liigs Bortbringelse, naar Nødvendigheden det kræver; Liigpengenes Oppebørsel maatte betroes en af Universitetes eller Communitetets Betiende.

Indretningen traadte i Kraft d. 1. Juli 1792.

I Cancelliets Skrivelse til Constitorium af 16. Mai 1792, (bil.A) og til Kiøbenhavns Magistrat af s. D. (Bil. B).

Liigbærernes Antal er senere ikke bleven forøget; men der er i saadanne Sted, som formedelst Alder eller Svagelighed ikke kunde gjøre Tieneste, blevne antagne reserver, ligesom det og undertiden, for at kunne besørge flere paa én Tid forefaldende Liigs begravelse, har været nødvendigt, at leie Folk til extraordinær Assistance; hvorom mere nedenfor. (tilføjet i margin: I begyndelsen viste Tallet sig som fuldkommen tilstrækkelig; i de 3 første Aar benyttedes reserverne end ikke engang)

Formanden - Hans Beskikkelse

Angaaende Formanden er det i Fundat for Commun. og Regentsen af 25. Juni 1777 bestemt, at han "af Rector og Professores ved Universitetet dertil beskikkes, og skal være en sindig, aldrende og paalidelig Student, udenfor Regentsen". Begge disse Bestemmelser kunde vistnok ikke uden gyldige Grunde antages for at være stiltiende ophævede ved den nye Indretnings Indførelse; da de imidlertid ikke udtrykkelig ere blevne det, maa de vel betragtes som endnu staaende ved Magt. Student har rimeligvis enhver af de senere Formænd været; om Beskikkelsen ved Consistorium kunde være Tvivl, da det af Facultetets Ytringer i dets Skrivelse til Skole-Commissionen af April 1795 (CB No 284) synes at maatte sluttes, at den første Formand ved den nye Indretning var valgt af Facultetet. (dette, siges der, "kunde ikke have gjort noget heldigere Valg"); men da dog Resol.

11 Mai 1792, medens den i Art. 1 siger, at Facultetet skal [side 4] antage Ligbæerne,; Art 4 udtrykker sig ubestemt "at en Formand maa beskikkes", og saaledes kan synes at ville stadfæste den tilforne giældende Bestemmelse angaaende den beskikkende Autoritet, og da virkeligen de senere Formænd (i det mindste de to sidste) ere blevne beskikkede af Consistorium, vil dette udentvivi have gyldigt Krav paa vedblevende Besiddelse af denne Rettighed. (Det kan imidlertid dog bemærkes, at forommeldte Resolution omtaler Indretningen som ny, og i ingen af sine Artikler i øvrigt gaaer tilbage til ældre Bestemmelser) (Tilføjet i margin: I skr. Af 26 Oct 1791 andreges Facult. Paa at faae kongelig Fuldmagt til t antage Ligbærere og ansætte en Formand (No. 175) Det kan og bemærkes, at efter Boisens Død, var deri nogen tid ingen Formand, paa Grund af at der forestod en Forandring (s. No. 148,149) Den tidligere Orden var da derved ligesom afbrudt og ophævet. Slg. De i Aaret 1839 om den nye Formands Valg mellem Facultetet og Consistoriet stedfundne Forhandlinger.)

Derefter staaer Liigbæringen og alle de derved Ansatte aldeles under det theologiske Facultet alene; det har udstedet Instruxerne som ere meddelte Vedkommende, og Formanden og Cassereren aflægge Eed til Facultetet.

Foto 1915 af ligbærerkontoret på Regensen - vindue ud mod Regensgården. I skabene opbevaredes ligbærernes kapper.

Instruxer - CB no. 199-201. Bil.C.D.

Instruxerne, saavel for Formanden og Cassereren som for Liigbæerne og Assistenterne, bleven udstedte under 30 Juni 1792. Til Formandens Instrux forude under 6 Dec 1804 to Tillægsartikler (s. Bil. D og E), den ene til nærmere Bestemmelse af Instruxens §8, som foreskriver, at Formanden skal have Liigbærerkapperne under sin Forvaring; men denne Artikel er ved Facultetets Skrivelse af 17 Dec 1813 forandret saaledes at Facultetet samtykker "i at Ligbæerne selv forvare deres Kapper imod at Formanden staae til ansvar for dem, undtagen i de tilfælde, hvor de enten ved Ildebrand eller Tyvehaand mistedes".

Indtægten af Liigbæringen

Det, som ved Liigbærervæsenets Forandring fornemmelig foraarsagede Vanskelighed, var Ønsket at bevare for Studenterne den Indtægt, de havde havt, medens de befriedes for Byrden; og om og hvorledes den kunde bevares, derom var man tvivlsom. Ifølge Angivelsen i Skole-Commissionens Skrivelse af 19 April 1789 skulle Liigpengene, det ene Aar med det andet, have omtrent beløbet sig til 3000 Rd aarlig, saaledes "at hver Regentsianer kunde faa 30 r. Men man tvivlede om at faae saameget ved den nye Indretning.

(Tilføjet i margin: Det allerhøjeste man kunde anslaae Liigpengene til for hver Alumne, angives af Nyerup til (efter Jonges Kbhvns Beskrivelse) til imellem 25 og 30 Rdl.- Derimod siges i Facultetets Beregning (Novbr. 1791 No 177), at Liigbærernes aarlige Beløb efter et Middeltal af 10 Aar havde været for 469 Liig c. 319 r til hver Bærer; regnes nu 16 Bærere, der i samme Skrivelse er nævnt som det tilforn sædvanlige, saa udkommer en meget større Sum, over 5000 rd.)

Hidtil var der – med Undtagelse af de fattige Liig, som bortbærer for Intet – betales som Minimum 2 mark til hver Bærer; men Folk gave som oftest mere af Gavnildhed mod Studenterne, og betale stundom "reisonabelt" (s. Skr. 19. Apr. 1789: Prof. Gamborgs Betænkning af 3. Aug 1790 – No. 171); men man antog med Grund, at naar Forandringen foregik og Publikum erfarede, at de kun hav betiende af lejede Folk, vilde man ikke give mere end det foreskrevne. Derfor maatte en Taxt bestemmes; men at træffe det Rette i denne Henseende, var ikke let.- Regentsianerne burde ikke tabe deres Indtægt; derfor erklærede ogsaa den daværende Oeconomen, Holtermann, i sin Betænkning af 16 Juli 1790 (No 170), at hvis Privilegiet fratages Dem, maatte Communitetet erstatte dem Tabet; men hertil var det ikke i stand, det kunde ikke præstere mere end 1500 Rd. Aarlig: (det angives ved den Leilighed [side 5], at Stiftelsens Capital i en 12 Aars Tid var voxet fra 17 til 45650 Rd.) Imidlertid ytredes det dog, at man gierne maatte miste noget af Indtægten, naar man tillige blev fri for Uleilighederne; og ved den kgl. Resol. Af 13 Mai 1791 (CB No 174) bestemtes det, at Regentsianerne skulle have en Erstatning af 20 Rd. Hver Aarlig, ligesom og, at Liigbærertaxten nøie skulle indrettes i Forhold til hvad der hidtil var bleven betalt. Erstatningen skulde ydes, siges der, af Communitetets Kasse, "Hvorimod Indtægten for Liigbæringen igien indflyder i fornævnte Kasse". Denne overtog saaledes Liigbæringen og den derved forbundne Risiko, hvoraf følger, at ligesom Communitetet havde maatte bære de mulige Tab, saaledes fik det ogsaa et aldeles gyldigt Krav paa det mulige Overskud.

(Tilføjet i margin: Iflg. Fac.s Skr. Til Confr. Holtermann af 16. juni 1792 (CB 198) No 3: "Skulde det Tilfælde indtræde, at Liigbæringens Indtægt ikke være tilstrækkelig til disse Udgifter saa kunde Cmts Kasse ikke fritages for at supplere det manglende")

Den nye Indretning viste sig i pecuniær Henseende over Forventning fordeelagtig. I den Beretning, som af Facultetet indgaves henimod enden af de 3 første Aar, siges, at Indkomsterne have været tilstrækkelige til at udrede de 2000 Rd. Saavel som alle Lønninger og andre Udgifter, og gave endda et Overskud af 624 Rd. (No 284); efter Forløb af 6 (5 $\frac{3}{4}$) Aar var der, alle Indretningens vedkommende Udgifter fradragne, et Overskud af 4900 Rd., de "er et ansee som reen Gevinst" (Formandens Skrivelse til Fac. Af 26 April 1798. No 371). Under 23 Oct 1798 skriver Fac., at "den

nye Indretning med Liigbæringen indbringer i Communitetets Casse efter den hidtil havde Erfaring, alle Udgifter fraregnede, en aarlig Fordel af 1053 R”(No 380). Under 8 Novb. 1805 melder Confr. Holtermann, at Liigcassen har i de sidste 10 Aar opagt en capital af 8505 Rd (No 518), og der er siden ved flere Leiligheder Tale om Liigbærekassens ”betydelige Overskud” af hvilket der til forskellige Tider ere blevne anvendte større og mindre Summer til Understøttelse for Studerende. I den af Cancelliraad August under 15 Novb 1837 meddeelte Oversigt er der s. 3 givet en Fortegnelse over Liigbæringens aarlige Indtægtsbeløb for Aarene 1800 til 1836. Den hele ved Liigbæringen vundne Capitalformue ansloges ifølge den antagne Beregning ved udgangen af 1836 til over 105.000 Rbd (s. CancR Augusts udskrift af Contoer, meddelt 27 Febr. 1837).

Ligbærings-Taxten

Det blev foreskrevet, at den Taxt, som skulde sættes for Ligbæringen, skulde indrettes i nøie Forhold till hvad der tilforn var bleven betalt. Facultetet anførte i sin i Novbr 1791 indsendte Beregning (No 177), at der efter et Middeltal af de 10 Aar var 469 Liig aarlig, for hvilke var betalt fra 2 mark indtil Rdlr. (pr. Bærer). Det foreslog, at der paa lignende Maade skulde bestemmes forskellige Grader i Betalingen, i Forhold til de 6 Classer af Liigvogne, som vare i Brug; (tilføjet i margin: Ogsaa Skole-Commissionen foreslog (26 Oct 1791) at sætte Bære-Taxten i Forhold til Vogn-Taxten) der vilde da, under Forudsætning af en lignende Fordeling af det samme Antal Liig som hidtil, [side 6] indkomene 4488 Rd., hvoraf medgik 2000 til Studenterne og 1960 til Personalets Lønninger; Rasten 528 r. vilde være Overskud, hvorpaa man dog, da Indtægterne vare mindre visse end Udgifterne, ikke mente at kunne gjøre sikker Regning. Liigbærernes Antal ved hvert Liig bestemtes til 6 i det mindste, 12 i det høieste; da der hidtil havde været brugt 16 (altid?) hvoraf hver som Minimum fik 2 Mark, saa vilde den nye indretning ved den foreslagne Taxt medføre en Lettelse for de mindre formuende; Forslaget findes i No 178.

Ved Taxtens Fastsættelse blev antoges ogsaa den af Facultetet foreslagne Basis, og der indførtes en Classification efter de forskellige Liigvogne, saaledes at naar Liigvognenes Priis er

1 rd., betales for hver Bærer ½ rd.

2 rd., betales for hver Bærer 1 rd.

5 rd., betales for hver Bærer 2 rd.

8 rd., betales for hver bærer 2 rd

10 rd., betales for hver Bærer 3 rd.

Den Fløiels Liigvogn betales for hver Bærer 4 rd.

Reses til Kiøbenhavns Magistrat af 16 Mai 1792 (Bil. B) Plac. 24. Mai 1792

Bærernes Antal fastsættes ved voxen Liig til fra 6-12, afhængende deels af Vedkommendes eget Forlangende, deels af Kistens Beskaffenhed, der af Formanden skal undersøges; forlanges Bærere til Børneliig, da tages til Børn paa 2 Aar og derunder 2 Bærere, men fra 2 til 10 Aar 4 Bærere. – Specielle Bestemmelser med Hensyn til Stedet, hvor liget skulde bringes hen.

Fattige Liig skulde, ligesom hidtil, bortføres unde Betaling. Medens man saaledes ikke egentlig vilde paalægge Publicum og nemlig den uformuende Deel af samme, nogen directe Byrde, men tvært imod mente at skaffe en lettelse for dem, som trængte dertil og vilde benytte den, regnede man paa at faae en Indtægt af Folks Forfængelighed – (mærkeligt i denne Henseende er især Prof. Gamborgs Forslag til Facultetet af 3. Aug. 1790: No 171)- ligesom og Betaling i visse Tilfælde blev set i Forhold til Rangen. Resor. Cit. § 13.

Nærmere Bestemmelser til Modification af de oprindelige bleve senere giorte (iflg Fac. Skr af april 1795, No 284) Pl. 5 Feb 1793 og 29. Juni 1795. En forhøielse af Taxten skete ved Pl. 12 Juni 1812 (No 633). Efterat fdr. 5 Jan 1813 havde gjort Forandring i Pengevæsenet, udgaves under 30 Jan s.A. en Raadstue-Placat, som fastsatte en ny Taxt, uden at Facultetet derom var raadspurgt; det blev oplyst, at ved dens Indførelse vilde der foranlediges et Aarligt Tab af 3437 Rbd (fra Correspondance No 633-635), hvorfor Facultetet anmodede Directionen om at udvirke en forandring, Saaledes at den gamle Taxt bibeholdtes med Overgangen til Rigsbankpenge Daler og Daler. Dette bestemtes ogsaa ved resol. 5 Mai 1813, meddeelt igiennem Univ.Directionen til Magistraten 8 Mai og communiceret ved Raadstue Plac. 17 Mai 1813: s.Bil. F.s. Ogsaa Resol. 9 Juni 1812 om Ligb. Taxten udgit giennem Univ. Direch til Magistarten, og i Overensstemmelse dermed er taxten i endnu stemmende med den, der ved Indretningens Begyndelse blev fastsatte og ved kort efter udkomende Placater nærmere bestemt. Den ved nysnævnte Resolution fastsatte og endnu gieldende Taxt findes Bil. F2.

Ligvogn fotograferet i 1915 på Frilandsmuseet - måske identisk med "Fløjlsvognen"?

Lønninger

[side 7] Personalets Lønninger blev ved Res. 16 Mai 1792 bestemt saaledes, at Formanden skulde have Aarlig 300 Rd., hver af de faste Ligbærere 70 rd., hver af de to Viceformænd et aarligt tillæg af 25, Assistenterne 25 , Cassereren 100 rd. – Allerde i 1796 ansøgte Ligbærerne om forhøiet Løn,

ligeledes i 1802 og senere; nogle Gange bevilgedes dem Gratificationer paa Grund af deres ringe Løn, besværlige Arbeide og Kassens gode Tilstand. Ved kgl. Resolution af 20 Decbr 1805 blev der tilstaaet hver af de faste Bærere et aarligt Tillæg af 12 r og hver af Reserve-Bærerne (Assistenterne) 6 rd (efter Facultetets Skr. Til Direc. Af 19. Novbr s. A. Directionen Communication til Fac af Decbr. S. A); saaledes fik altsaa hver af Viceformændene 107 rd., hver af de andre faste Libærere 82, og hver af Assistenterne 31 Rd. – Endvidere blev under 14 Novbr 1809 efter Facultetets og Dicektionens Forestilling bevilget hver af Ligbærerne et aarligt Tillæg af 18, hver af Assistenterne af 9 rd, saaledes at hine fik 100, disse 40 r i fast Løn; og under 6. Juni 1810 bevilgedes Formanden et Tillæg af 100 Rd, Viceformændene hver 25, saaledes af hiin fik 400, hver af disse 150 r i aarlig Løn. (Directionsskr. Af 19 Juni 1810. Bil G2). Som følge af Fdn. 5 Jan 1813 blev Gagernes Beløb fastsat saaledes i Rigsbankpenge at alt der var ældre end 11 Sept 1807, gik over til Rbp S.V.Daler for Daler, hvad der var yngre derimod efter en Reduction af 5 til 1; altsaa fik Formanden i Gage 320 R, Viceformændene hver 107 - 5 (for Klæder: s. nedenfor)= 102 + $(43:50) 8 \frac{3}{5}$ o: $110 \frac{3}{8}$; Ligbærerne hver $82 - 5 = 77 + (18:50) 3 \frac{3}{5} = 80 \frac{3}{5}$, Assistenterne $31 + (9:50) 1 \frac{4}{5} = 32 \frac{4}{5}$ eller med Afdrag $27 \frac{4}{5}$, Cassereren 100 r. s.v. Ved Directionens Resolution af 20 Febr. 1816 fik Formanden Bjørn et Aarligt Tillæg af 80 r.; ved Resolution af 28 Jan 1832 fik Cassereren Ørum et midlertidigt Tillæg af 50 r., indtil der kunde blive Lejlighed til at anvise ham fri Bolig in Natura. – Viceformændenes, Ligbærernes og Assistenternes Løn ere i 1832 blevne forhøjede til respective 111, 82 og 31 r (s. Bilag G).

Om Klæder og Hatte til Ligbærerne

Oprindeligen have Ligbærerne foruden deres faste Løn, ikke havt noget Emolument; i Overslaget over Udgifter (No 177) bleve ikkun Lønningerne beregnede. Men allerede meget tidligt er det blevet indført, at Communitetet anskaffede sorte Klæder og Hatte for alle faste Bærere. Fra Begyndelsen var det ikke paatænkt; tvertimod er det i Indstruxen for Ligbærere (30 Juni 1792) foreskrevet, uunder No3, at de "bør ved enhver Liigbegængelse, hvor de bruges, være reenlig og anstændig paaklædte, i sorte Klæder, og naar Formanden forud tilkiendegiver dem det, bør de møde med Kappe, Skoe og Strømper, Haarpung og hvide Handsker". Dette var saaledes overladt til dem selv, men formodentlig maa det snart være bleven befundet nødvendigt, at Communitetet paatog sig Omsorgen for deres Klæder; (en udtrykkelig Bestemmelse eller Resolution derfor har jeg ikke fundet); i en Skrivelse af 25. Septr. 1795 (No 299) siges det, at "de tyve faste Liigbærere allerede have faaet nye Klæder, som ere bekostede af Communitetet, det tillodes dem at beholde de gamle,- der vel altsaa og maae være blevne bekostede af Com. –"imod at de skulle anskaffe sig selv nye Hatte, for hvis Bekostning de dem overladte Klæder kunne ansees som fuldkommen Erstatning"

(Tilføjet i margin: I en skrivelse fra Formanden til Facult. Af Aug 1792 (No 210) siges, at naar Liigbærerne skulle gaae til Kirkegaardene udenfor Porten, er "deres Løn for Tiden til at holde sig, hvilket jeg veed er det høie Fac.s Villie, anstændige i Klædedragt"

[side 8]

- og i en Skrivelse fra Formanden af 26 April 1798 (No 371) Ytres det Haab, at Facultetet "ligesom fra begyndelsen af", vilde sørge for Ligbærerne med nye Klæder og nye Hatte.

Det har siden været al mindelig Regel, at saadanne ere blevne anskaffede hvert 3die Aar. I en skrivelse fra Decanes af 9 Juli 1816 siges, at dette var "overensstemmende med Reglementet" Hvormed maa forstaas Vedtægt; Reglementet for Liigbærerne indeholder Intet derom, og kunde ikke gjøre det. Dog blev de ikke ligefrem skiænkede, men der afdrages aarlig for enhver Ligbærer 5 Rd af hans Løn, hvilket Afdrag bekræftedes som Betaling for Klæderne. Denne Fremgangsmaade har fremdeles vedvaret, og det Gagebeløb, der nu udbetales til Viceformændene saavelsomtil de øvrige faste Liigbærere, er udkommet med Fradrag af 5 r aarlig for Klæderne (Et lidet Tillæg har fundet Sted siden 1832)

Men det var kun de faste Ligbærere, for hvilke der oprindelig paa denne maade blev sørget; Assistenterne, som kun vare ansatte for at gjøre Tjeneste i Sygdoms-Tilfælde, synes i de tidligere Tider selv at have maattet sørge for deres Klæder. Senere findes der ogsaa ved Assistenternes Antagelse at være bleven anskaffet nye Klæder til dem (f.eks. 20 Juli 1806); men de fik ikke, som de faste Ligbærere, nye hvert 3die Aar; baade i 1813 og i 1816 indberettede Formanden at de to ældste Assisterter ikke havde faaet nye Klæder og Hatte i 7 Aar, hvilke han derfor andrager at de maatte erholde; det bevilgedes ogsaa "mod det sædvanlige Afdrag". Derfor var det ogsaa undertiden Tilfældet, at Assistenterne, eller nogle af dem, fik deres Løn udbetalt uden Afdrag, naar nemlig deres Klæder efter 3 Aars Tieneste vare afbetalte (vide Regnskaberne). I senere Tider have ogsaa Assistenterne faaet nye Klæder og Hatte hvert 3die Aar. Men denne Uregelmæssighed har ogsaa havt en Uregelmæssighed i Lønningernes Beregning til Følge.

Naar en Ligbærer døde forinden Klæderne vare betalte ved alle Afdragene, betragtedes de som tilhørende Communitetet; saaledes f.eks. i 1804 (15 Aug) blev en afdød Ligbærers "sorte Klæder paa forlangende indleverede af Stervboet"; de blev givne til den nyvalgte Assistent, ligeledes i Aaret 1808 da en Ligbærer Erichsen døde, "Blev hans sorte Klæder, bestaaende af Kiøle, Vest, Buxer og Hat modtaget i Forvaring paa Ligbærer-Contoirtet"; i den hensigt, at Klæderne skulde anvendes til den Assistent, som blev antaget i stedet; men denne, som var høiere af Væxt end den Afdøde, kunde ikke passe dem (Formandens Protocol til 18 Marts og 4 April 1808). Det samme har formodentlig oftere været Tilfældet; og derfor blev det snart efter Skik at lade Boet efter den Afdøde beholde Klæder, om der endog stod den største Deel af Betalingen paa dem tilbage: cf ad 19 Jan. 1809. 20 Febr. 1815, 17 April 1817 . oft. I Facultetets Brev af 20 Febr. 1815 siges dette at være "det i slige Tilfælde sadvanlige."

Det har ligeledes i en lang Række af Aar været Skik, at der efter 2 Aars Slid paa Klæderne bevilgedes en Gratification af 10 Rd. til "Vendelse og Reparation".

Til alle Ligbærerne anskaffes sorte Kapper, efter den fulgte Regel hvert 6te Aar. I 1807 April 27 resolverede Facultetet "at efterat nye Kapper vare blevne anskffede, skulde de 4 bedste af Ligbærernes gamle Kapper ombyttes [side 9] med de af Assistenternes, som ansaaes ringere, samt

at de i Reserve hængende Kapper skulde ombyttes med de 4 næstbedste, og at den øvrige Rest af de 20 afslidte Ligbæringskapper maatte tilfalde Ligbærerne". Naar nye Kapper anskaffedes efter 6 Aars Forløb, er det nu Brug at lade Ligbærerne beholde de gamle.-

Ved Dødsfald af en Ligbærer bliver hans Kappe tilbageleveret.- I Overensstemmelse med denne Praxis ved Klæder og Kappe er ogsaa den sidste Resolution om denne Gienstand af 9 Decbr. 1837.

Endelig blev der under 29 Sept. 1836 bevilget enhver af Ligbærerne et Par Støvler; og de senere antagne Reserver have ligeledes erholdt dem.

Reserver

Foruden Assistenterne, der efter den oprindelige Indretning bleve antagne for at gjøre Tieneste i Sygdoms-Forfald for de faste Ligbærere, og derfor kaldtes Reserve-Ligbærere, ere der i de senere Tider ansatte andre, som nu kaldes Reserver, og nærmest ere at betragte som Vicarier for saadanne blandt de faste, som ikke mere ere tjenstdygtige. Under 17 April 1819 indberettede Formanden, at 4 af Ligbærerne, som havde været det siden Indretningens Begyndelse, formedelst Alderdom og Svagelighed ikke mere kunde tage deel i nogen Forretning ved Ligbæringen; da det var at befrygte, at Arbeidet ikke kunde bestrides med de overblevne, indstilledes, at hine maatte afgaae fra Ligbæringen med Behold af deres Gage, og at deres Pladser saalænge de levede, maatte blive ubesatte, samt at der maatte udnævnes 4 Reserver, som maatte tilstilles en vis Betaling for hver Gang de vare i Forretninger. I Henhold hertil udnævnte Facultetet 1. Mai 1819, 3 Personer (den ene af hine 4 gamle var imidlertid død), hvilke kun skulde bruges i Nødstilfælde, og derfor erholde "hver Gang 3 Mark, hvilke, ifølge den med de tre ældste Ligbærere derom giorte Aftale, bliver aftrukket af disses Gage. Klæder blive strax forfærdigede til dem, og det bestemte aarlige Afdrag, der for klæderne skal erlægges til Kassen, bliver ligeledes aftrukket af de tre ældste Ligbæreres Løn". Fast Løn fik disse Reserver saaledes ikke, men det bestemtes, at de ved forefaldende Vacancer skulde oprykkes til assistenter.- Senere ere efterhaanden i de svageliges Sted Reserver stadig blevne intagne.

Leiede Folk

- Undertiden har det været nødvendigt, at leie Folk for en enkelt Gang til at forrette Ligbærertieneste; ved Facultetets Resolution paa Formandens Forespørgsel d. 30. April 1824 bestemtes det, at en saadan Mand for én Gang skulde have 1 Rbd 2 mk S. o. T.

Douceurkasse

I indretninges første Tider synes der undertiden, - maaske ved en Fortsættelse af den Brug, der i Studenternes Tid havde fundet Sted, - at være bleven givet mere til Ligbærerne end hvad der efter

Taxten skulde betales, og allerede i 1796 tales der om en "Kasse, hvilken de selv til lige Deeling har oprettet iblandt dem af Frivillige Gaver." I Anledningen af en Ansøgning fra dem om forhøjet Løn, over hvilken Skole-Commissionen havde forlangt Facultetets Betænkning, foreslaaer dette nemlig (17 Sept. 1796), "paa Grund af det besværlige Arbeide i afvigte Vinter, for dette Aar at bevilge dem en Gratification af 100 Rdlr som et Contigent til nysnævnte Kasse" (CB No 331). [side 10] Dette er den nu saakaldte Douceurkasse, i hvilken de Indtægter for Ligbæringen henlægges, som ere over eller udenfor det, hvorpaa Communitetets Kasse kan gjøre Fordring. Hertil hører deels Handskepengene, som efter Opfordring af Bedemanden pleie paa Behravelssdagen at udbetales fra Sørgehuset til ham, og af ham atter til Ligbærernes tilstedeværende Viceformand, der strax nedlægge dem i Kassen; disse Handskepenge, som de kaldes, ere de ovenfor omtalte frivillige Gaver; de gives til Ligbærerne og tilhøre dem alene. Deels regnes dertil Betalingen, som ydes i Overensstemmelse med Taxten, som saadanne Liig, ved hvilke det ikke var nødvendigt at bruge Liigbæren; tilforn navnlig Militære og Beboere af Vesterbro, siden 1836 ogsaa af de Laug, som have Tilladelse til selv at bortbære deres Døde. Grunden til at Henlæggelse af Indtægter for Liig i Douceurkassen i de sidste Aar er bleven udstrakt viden skal være den under 8 Febr. 1836 ved Decanens meddelte Facultets-Resolution, vedlagt i afskrift under Litr. H, ved hvilken Douceurkassen og henlæggelsen i den af de Liigpenge, hvorpaa Communitetet ikke kunde giøre ubetinget Fordring, blev, dog kun "indtil videre", autoriseret.- Kassen opbevares paa Contoiret; den eftersees til bestemte Tider i Overværelse af Vedkommende, som deri ere interesserede, og deles ved hvert Qvartals Slutning, i 22 parter, en til hver af de faste Liigbærere, og 2 til Formande; i enkelte Tilfælde har en Assistent faaet $\frac{3}{4}$ af en fast Mands Andeel. - Nedlæg i Douceurkassen finde meget hyppigt Sted, ofte flere Dage i Træk; for det meste mindre Summer saasom 2,3,4,5 rd., men undertiden 10,12,16 20 osv, stundom endog meget større; f.x. d. 14. Jan. 1830 nedlagdes i alt 64 r. 24 sk i 3 Portioner, hvoraf én beløb sig til 41 r. 24 sk., d. 21. April 1830 nedlagdes 43 r. 3. Januar 1833 23 r 54 sk.; D. 8 Febr. s. A. "ved Hr. Hansen (formodentlig Bedemanden) og ved Admiral Bardenfleth" (ved hans Begravelse) 38 r; 14 Marts s. A "fra Frederiksberg" 22 r 54 sk.; 18 Novr 1835 "Admiral Hoppe" 32 r.; d. 24 April 1837 "en Urtekræmmer" 24 r; d. 28 Octbr 1837 "Riis" 32 r. o.s.v.o.s.v.. Disse Exempler ere tagen af den Bog, som holdes over disse Sportler, og som jeg har faaet Leilighed til at giennemgaae. Den begynder med 1. Juli 1829; vedlagt er (Bil.J) en Oversigt over Beløbet af denne Kasses Indtægter, hvoraf det vil sees, at det fra nysnævnte Tidspunkt indtil nu han været i Giennemsnit aarlig 978 r, 27 sk. Efterat de i nogle Aar havde været ringere, steg de atter betydelgt i 1837, især i Aarets første Deel, saaledes findes f.eks. anført Novbr. 25 "til os selv" 32 r; d. 28 do 24 r; s. D. 24 rd.; Decbr. 1 Nedlagt for 3 Liig 74 rbr.; Decbr. 12 "Frøken Callisen" 18 r.. Som Eksempel til Oplysning kan endvidere bemærkes: 1838 Jan.31. "Glarmester Clausen" 24 r.; Oct. 31 "Søcadet Grev Bernstorff" 18 r. – Meget sildent ere dog Liigene navngivne; i de allerfleste Tilfælde, navnlig i de tidligere Aar, ere kun Summerne anførte.- Enhver Ligbærer kan saaledes af denne Kasse i aarlig Indtægt nogle og 40 rbd., og Formande omtrent 90 r.-

Handskepenge

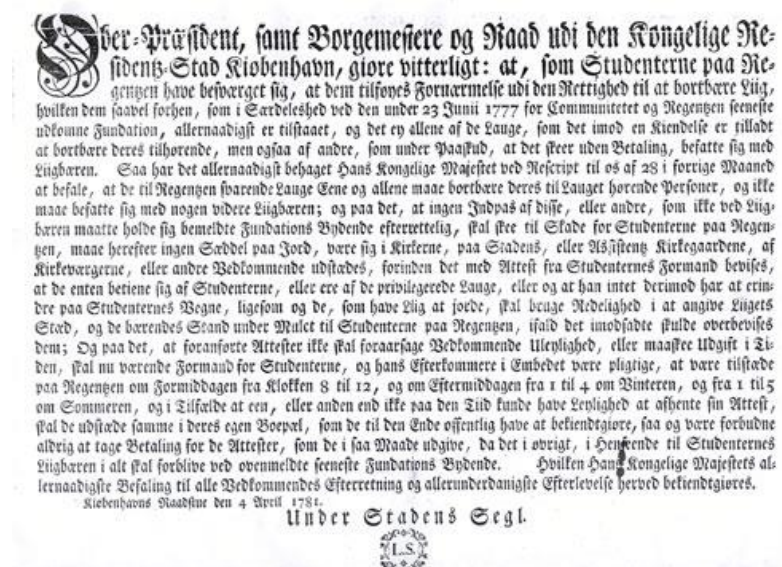
[side 11] Hvad Handskepengene angaaer erlægges de, naar Ligbærerne tage hvide handsker paa, hvilket skeer efter Opfordring af Bedemanden, som enten forespørger sig desangaaende, eller selv beordrer det, naar det efter de øvrige Begravelsesforanstaltninger synes ham at høre til. For saadanne forekommende Tilfældes Skyld bringer Ligbærerne altid deres Handskar med i Lommen. Betalingen for Brugen af Dem erlægges strax.- Ifølge Instruxerne ere Ligbærerne forpligtigtede til, naar Formanden forud tilkiendegiver dem det, at møde bla. Med hvide Handsker.

Andre Emolumenter.

Til Liigbærernes Emolumenter kan det endvidere henregnes, at der, naar de blive syge, bliver betalt for deres Cuur og Pleie paa Hospitalet; en Foranstaltning, der formodentlig er indført af Facultetet, for at forhindre, at de ikke uden Grund skulde undskylde sig med Sygdoms-Forfald, naar de blive tilsagte; - femdeles, at der, naar de døde, tilstaaes fri Liigbæring ved deres Begravelse. Det samme er ogsaa oftere bleven tilstaaet dem for deres afdøde Hustruer.

(Tilføjet i margin: Pension gives ikke til afgaaende Liigbærere, ei heller til Formandens Enke. S. CB No 697 og 784)

Endelig ere ogsaa, ifølge Cancelliets Skrivelse til Hertugen af Augustenborg af 30 Juli 1803 (CB No 464), nærmere bestemt i Anledning af en opstaaet Tvivl ved Cans.Skr. til Directionen af 8 Septbr. 1829, communiceret Facultetet under 14de s. M. (CB 800), at samtlige ved Liigbæring fast ansatte 24 Personer er fritagne for borgerlig militær Tieneste, uden derfor at erlægge Noget til det borgerlige Militære Fond. Ifølge sidstanførte Skrivelse gielder dette ikke blot om de Liigbærere, som ere Borgere, men ogsaa om den, som blot drive borgerlig Næring efter Bevilling. Ogsaa saadanne kunne altsaa ansattes som Liigbærere.-

*Raadstue-Placat af 4. April 1781,
som er omtalt i det følgende afsnit.
Kopi af original på Bymuseet.*

Om Privileriets Udsrækning og Grænser; Laug og Corporation m.v.

Et meget vigtigt Spørgsmaal er det, hvor vidt Regentsens Privilegium til Liigbæring strækker sig. I denne Henseende har der oftere været Uvished, og end mere ubestemthed, som følge af de til forskellige Ider forskellige Corporationer givne Rettigheder, hvorved Undtagelser ere blevne gjort fra de almindelige Regler.

Ved Christ. V's Forordning om Begravelser af 7 Nov 1682 bestemtes det i § 12, at "til Ligene i Kjøbstæderne at bære skal bruges visse dertil af Magistraten forordnede Personer, som uden nogen Mad, Drikke eller andre Udgifter derfor udi alt skal nyde hver 1 Rd" osv Men formedelst de beskikkede Ligbæreres mangel af Pligtopfyldelse i Pestens Tid 1711 og Studenternes udviste Redebonhed, bestemtes det ved Fdr. 21. Dec 1714, at "i stedet for det efter Forordningen af 1682 af Magistraten forenede Ligbærersocietet, skal Studenterne udi Collegie regio eller Regentsen herefter være de, som til Ligene iblandt Geistlige og Borgerskabet ellene skal bruges. Dog dersom Nogen kan formaa saa mange af deres Naboer og Venner, som fornødent gøres, uden Betaling, skiænkning eller Spiisning, det at gjøre, skal det dennem ikke være forment, ei heller Laugene i Kjøbenhavn at bære bortdem der ere af deres eget Laug". Videre end til Geistligheden og Borgerskabet strakte dette Privilegium sig altsaa ikke, og det endda med Undtagelse [side 12]; de Militære, formodentlig ogsaa Adlen, Hoffolket o.s.v. vare ikke inddragne derunder. Laugene tilstides Ligbæringsrettigheden selv, i Overensstemmelse med deres gamle Vedtægter. Men denne deres Ret blev til Tab for Studenterne, og da der desuden efterhaanden opstod flere Laug, som alle fik den samme Frihed, saa at "Studenterne maatte savne den derved forhen havde Fortieneste, skiøndt de dog ligesaameget som tilforn bebyrdes med fattige liig at bortbære, bestemtes det, efter Forestilling desangaaende fra Universitetet, ved Rescript til Magistarten af 2. juni 1747, at "Magistr. Skal forfatte en Repartition eller Ligning imellem Laugene i Kjøbenhavn, samt Kjøbmænds-, Skriver- o.a. Societeter, efter deres Storlighed og Tilstand, hvorefter ethvert Laug eller Societet ved deres Oldermænd eller Formænd af Laugscassen aarlig haver at erlægge en liden Kiendelse til Soulegement for Regents-Studenterne, som i alt maa fastsætte til 300 Rdl, hvilke Magistraten paa foreskrevne Maade haver at besørge aarlig indsamlet o.s.v. Privilegiet stadfæstedes ved Fundat for Comm og Reg. Af 25 Juni 1777,; hvis 64de Artikel det hedder: "Studenterne i Collegio Regio eller Regentsen skal ene og alene paa samme Maade herefter som hidindtil være berettigede til at bortbære de Liig, som falde i balndt Geistlige og Verdslige samt Borgerskabet i Kbhvn; dog dersom nogen kan formaae saamange af deres Naboer og Venner, som dertil behøves, foruden nogen slags Betaling eller Tractement, skal det ikke være dem formeent; men hvis nogle af Laugene eller Societeterne selv vil bortbære deres afdøde Laugsbrødre eller Hustruer, Børn, Svende eller Dreng, skal samme derfor aarlig erlægge en, efter deres Størrelse og Tilstand, af Magistarten lignet og fastsat Kiendelse til regentsens Studenter" o.s.v. Omfanget af Privilegiet blev her nøiere bestemt, og, som det synes, udvidet ved Tilføielsen af "Verdslige", hvorunder dog de Militære ikke kunde være medindbefattede.- Imidlertid blev der ikke længe efter ført Besværing fra Studenternes Side over, "at dem tilføredes Fornærmelse i ders Rettighed til at bortbære Liig; og det ei alene af de Laug, som det imod en Kiendelse er tilladt at bortbære deres Tilhørende, men ogsaa af andre, som under Paaskud af at det skeer uden Betaling befatte sig med Liigbæren"; med Hensyn hertil blev ved Plac. 4. April 1781 Enhver befattet at holde sig

Forordn. 25 Juni 1777 dens Bydende om Ligbæren efterrettelig: "de til Regentsen svarende Laug maa ene og alene bortbære deres til Lauget hørende Personer, og ikke befatte sig med nogen videre Liigbæren; og paa det at ingen Indpas af diseer eller andre.. skal ske til Skade for Stud. Paa Regentsen, maa herefter ingen Seddel paa Jord, være sig i Kirkerne, paa Stadens eller Assistenskirkegaardene, af Kirkevængerne eller andre Vedkommende udstedes, forinden det med Attest fra Studenternes Formand bevises, at de enten betiene sig af Studenterne eller ere af de privilegerede Lauge, eller og at han intet derimod har at erindre paa Studenternes Vegne; ligesom og de, som have Liig at jorde, skal bruge Redelighed i at angive Ligets Sted og de Bærendes Stand, under Mult til Studenterne paa Regentsen, i fald det modsatte skulde overbevises dem"

[side 13]

Ved Ligbæringens forandrede Organisation bestemtes det, at "ved de af Regentsen med visse Laug sluttede Contrakter, hvorefter disse selv kunne bortbære deres Liig, imod at betale til Regentsen den derfor fastsatte Godtgørelse, skal det fremdeles have sit Forblivende". (Regl. For Liigb. Ved Reses til Kbhvns Magistrat af 16 Mai 1792. Art. 17 s. Bil. B.)

Elusioner af Privilegiet ere sandsynligvis often foranledigede ved den Tilladelse, der i Almindelighed var givet til at lade de Døde bortbære ved Naboer og Venner uden Betaling; for at forebygge dem bestemtes ved Reses til Magistraten af 25. Jan. 1793, bekendtgjort ved Raadstue-Placat af 5. Febr. næstefter (vedlagt til Bil.B) at "naar nogen af Venskab vil bære den Afdøde bort, da skal saadant vel være tilladt, men i dette Tilfælde skal der betaales til Regentsen eller dens Liigcasse en Kiendelse af 30 Rdl., saafremt den Afdøde har været en Person af de 5 første Klasseri Rangen, og af 18 Rdl, dersom den har været i en af de 4 sidste Classer, eller udenfor Rangen". Denne Bestemmelse staaer endnu ved Magt.

Imidlertid gave de forskellige Privilegier dog often anledning til Tvistighed, og i Facultetets Beretning af April 1795 (CB 284) klages over, at "endeel Corporationer, som tilforn selv havde bortbragt deres Liig, enten som Venner eller ellers (?), uden dertil at være berettigede og fornærmelse for Regentsen, nu nævnte, at de endog efterat Placat 5. Febr. 1793 var udkommet, kunde vedblive at gjøre det samme, endskiøndt det er studende (?) imod det Regentsen forundte Privilegium. "Det ansees derfor nødvendigt, at Placaten 24. Mai 1792s Ord maatte bestemmes og fastsættes saaledes, at disse Liigbærere skulle bruges ved alle Liig, til hvis Bortbringelse ingen særskilt Corporation ved noget samme allerede meddelt Privilegium selv er berettiget". Men denne Bestemmelse blev ikke optaget i Rescr. 26. Juni 1795 (Raadstue Placat 29. s. M.), ved hvilket i øvrigt nogle andre af Facultetet i samme Skrivelse foreslagne Forandringer bleve indførte. Ei heller er, saavidt vides, nogen senere Anordning udkommet til nærmere Bestemmelse af Regentsens Rettighed.

Derimod er der oftere bleven ført Forhandlinger i Anledning af forskellige Corporationers Andragender om, ligesom de faste Laug fra ældre Tider, at erholde Rettighed til selv at bortbære deres Døde mod en aarlig Godtgørelse, saavel som andres fuldkomne Fritagelse derfor. Saaledes meddeltes der ved Skrivelse fra Hofmarschallen til Rector magnif af 29 August 1795 underretning om, at Kongen havde tilstaaet de kongelige Laqvaier og Løbere med flere, som ere Interessenter i

en af dem for nogle Aar siden oprettet og allernaadigst approberet Liigkasse, at de ved indtræffende Dødsfald selv, maa lader deres afdøde Interessenteres, deres Koners og Børns Liig sætte i og af Liigvognen, og bortføres til Jorden, uden at foraarsages nogen Udgift til de anbefalede [side 14] Liigbærere her i Staden, alt ligesom de kongelige Stalde og Arbejdsfolk er forundt" Facultetet Skr. I denne Anledning til Skolecommissionen 21 Oct. 1795, at saadan Fritagelse var til ligefrem Tab for Studenterne, og androg derfor "indstændigste" paa, at Commissionen vilde søge at udvirke, at saadan fritagelse, i det mindste for Fremtiden, ikke maatte forundes nogen, og i Særdeleshed i nærværende Tilfælde, ifald den ikke ganske kunde ophæves, dog ikke maatte udstrækkes til andre Interessenter i den ommeldtes Liigkasse, end til de kongelige Laqveier og Løbere selv, tilligemed deres Koner og Børn". Om der er skeet Forandring i den omgang giorte Bestemmelse, findes ikke anmeldt; ei heller er nogen lignende Fritagelse senere anført.

Paa Andragender af Corporationer er der af Facultetet, til hvis Betænkning de sendtes, sædvanligen svaret, at de kunde bevilges mod en Godtgjørelse, til hvilken der blev gjort nærmere Forslag efter Anstændighedernes Beskaffenhed. Dog blev der i en Skrivelse til Cancelliet af 8 Juli 1801 (tilføjet: i Anledning af en Ansøgning fra Kattuntrykkesvendene. Disse fik den ansøgte Tilladelse ved Rescr. 2 Oct 1801) (CB 437) ytret, at "Liigbærings-Kassen Tilstand og de ved samme nødvendige Udgifters Forøgelse ei tillade at anbefale saadan Ansøgning, der stedse er Kassen til Skade og stedse giver Anledning til flere af lignende Art, til allernaadigst Bønhoerelse, naar det kgl. Danske Cancelli skulde tilsende Fac. samme til Erklæring"

Efter denne Tid er dog saadan Overenskomst bleven truffet med Favnesætterne og Læsserne (Rescr. Af 24. Decbr. 1806: s. CB No 538-40-42) og med Postbudene (i 18219. CB. No 749-750.)

I Aaret 1823 blev fra Seilmagersvendene, som under 19 Juni 1801 fik Tilladelse til mod en aarlig Kiendelse at bortbære deres medbrødrers Liig, igennem Magistraten forespurgt, om de for den tillige kunde uden Paatale af Liigbærerne bortbære deres afdøde Hustruer og Børn; i modsat Fald androg de paa, at denne Tilladelse maatte meddeles dem mod en billig Kiendelse. Herpaa svarede Facult. D. 2. Jan. 1824 (CB 766), at det findes overensstemmende med Fund. 25. Juni 1777, at med den givne Bevilling til at bortbære Interessenternes Liig ogsaa følger Ret til uden videre godtgjørelse at bortbære deres Hustruer og Børn". Der kan ei heller være tvivl om, at dette ligefrem følger af Fundat. § 64; men der bør dog ved de særskilte Cantracter ske udtrykkelig Bestemmelse desangaaende, for at Godtgjørelsen kan rettes derefter. Ved de ovennævnte Forhandlinger med Favnsætterne blev deres Hustruer og Børn udtrykkeligen nævnede.

Fundatens nysanførte Artikel indeslutter ogsaa under Laugenes Privilegier deres Svende og Dreng; dog findes der enkelte Corporationer af Svende at have indgaaet særskilte Foreninger med Communitetet i saasom Seilmagersvendene (Priv. 19. Juni 1801) Oldgesellerne for Overskiererlauget (CB 389. 429), ligesom og Kattuntrykkesvendene i 1801 søgte derom. Formodentlig var dette en Følge af disse Corporationers særegne Beskaffenhed (tilføjet i margin: Stundom begraves ogsaa Svende ved Liigbærerne: f. ex. D. 15. Dec 1837 en Urtekræmmersvend 9 r (for Douceurkassen))

[side 15]

I Aaret 1807 søgte ogsaa Tømmermændene paa Bodenhoffs Plads som Interessenter i en af dem oprettet Liig- og Sygekasse, om Tilladelse til selv at bortbære deres Afdøde; men Facultetet erklærede sig derimod, da dertil ingen tilstrækkelig Grund fandtes, og flere Liigkassers Interessenter kunde ligeledes søge den samme Tilladelse. (CB 545). Dog have hine faaet den ved Resol. 28. Juni 1820, mod Betaling af 8 rbd.

Størrele af den aarlige Recognition skulde efter Rescr. 2. Juni 1747 og Frnd. 25 Juni 1777 afhænge af vedkommende Laugs eller Societets størrelse (c. Interessenternes Antal) og Tilstand; iflg Fac.s Betænkning i Aledning af Favnesætternes Andragende d. 13 Juli 1793: CB 246.

Men den Kiendelse, der erlægges er i det hele taget overordentlig ringe, og staar nu aldeles ikke i Forhold til Vedkommendes Formues Tilstand eller til Tiderne; af 41 Corporationer svares i alt omtrent 200 Rbd aarligt; kun 3 Laug, nl. Bagere, Guldsmede og Snedker-S. erlægge 10 rd, , og ikkun 2.de høiere Sum, nl. Brændeviinsbrændere 20 r, og Urtekræmmere 22 r.; den hele Afgift af hvert af disse rige og talrige Laug beløber sig ikke engang til hvad et eneste Liig med den bedste Liigvogn vilde indbringe. Ikke sielden bliver vel og Ligbærerne benyttede ved de privilegerede Laug, og formodentlig meest ved de mest velhavende Interessenter i den; men dette er dog vilkaarligt og tilfældigt; og den derfor erlagte Betaling er, navnlig i de seneste Tider, bleven taget til Indtægt for Douceurkassen.

Vedlagt er under Bil. K. No 4 en Fortegnelse paa hvad der aarlig svares af Laugene; (det kan bemærkes, at Silke, Ulden- og Lærredskræmmerlauget, som tilforn havde samme Ret som de andre mod en Afgift af 20 Rd, ved Skr. af 25. debr. 1803 (CB 473) frasagde sig den fra begyndelsen af A. 1804)

Ligeledes er ved samme Bilag No3 vedlagt en Fortegnelse over dem, som have Tilladelse til at bortbære deres Døde uden derfor at erlægge nogen Kiendelse, hvorom dog er at mærke, at Postbudene herurigtigt ere indførte, da de betale 2 Rbd., hvilke i Overensstemmelse med Facultetets Resolution af 1821 (CB 750) indbetaltes 11 Decbr. Paa Communitets-Conoiret. I øvrigt sees at af denne Fortegnelse, at Antallet paa dem, ved hvis Begravelse ingen Indtægt kan ventes for Kassen, er ikke ubetydeligt.

Men Vilkaarlighed og Ubestemthed finder desuden Sted ved det saakaldte "Borgerlige Liiglaug". Noget egentligt Laug er dette slet ikke, men ikkun en simpel Begravelses-Forening, for hvis mulige Udstrækning til det utilbørlige der neppe ere satte bestemte Grændser. Det oprettedes i 1722, er senere Stadfæstet, og dets vedtagne Artikler have faaet kongelig Autorisation (en Afskrift vedlægges Bil. K. No. 3b), men det har neppe nogensinde været eller kunnet være Meningen, at ingen Afgift skulde svares af det til Regentsen; [side 16] en Bestemmelse heraf er formodentlig blot bleven glemt, fordi Foreningen ikke udgiore nogen bestemt Borger-Corporation; men i Fred. 4tes Bevilling af 11 Dec. 1722 er det utrykkelig sagt, at ingen Andre derved maa præjudiceres. Den kiendelse, som skulde fastsættes, kunde imidlertid vistnok kun blive meget ringe, og der kunde kun for Principets Skyld være Grund til at andrage derfor; men vigtigere er det, at det bestemtes,

hvem der havde Tilladelse til at være Interessenter deri; i 7de Art hedder det kun, at "Ingen maa i dette Liiglaug antages, som virkelig er udi noget andet Laug", og 12te Art, at det "er indrettet for gifte Personer"; men upaatvivlelig er Meningen, at ikkun Borger eller Folk af borgerlig Stand (i senere betydning) kunne være Medlemmer deraf. Ifølge de indhentede Oplysninger bestaar det for Tiden af en 3 til 400 Personer, meest saadanne, som høre til Corporationer, der ikke udgjøre Laug, saasom Spekhøkere, Ølskiænkere, Meelhandlere, Fiskeblødere, Budde o.s.v. Men der kan neppe være Tvivl om, at saadanne Corporationer maatte regnes med til de Laug eller Societetet, hvorom Forskrift er givet i Rescr. 2. Juni 1747 og Frnd. § 64.

Om dem, der ere fritagne for at bruge Ligbærere iflg Ørums Besvarelse af de af mig fremsatte Spørgsmaal. Bil. K. No 3 til 6., og de vedføjede ovenciterede Fortegnelser.

Control.

En meget vigtig Gienstand, som staaer i nær Forbindelse med den foregaaende, er Controllen med at Ligbærerne virkelig bliver brugte ved de Liig, som det efter Anordningerne tilkommer dem at bortbære. I denne Henseende ere de hertil givne Forskrifter udentvivl utilstrækkelige til at give Communitetet den fornødne Betyggelse.

Den første Anordning til dette Øiemed finder jeg i den foran anførte Pl. 4. April 1781, der bestemmer, at ingen Seddel paa Jord, være sig i Kirkerne, paa Stadens eller Assistenskirkegaardene, af Kirkeværgerne, eller andre vedkommende udstedes, forinden det med Attset fra Studenternes Formand bevises, at de enten betiene sig af Studenterne eller ere af de privilegerede Lauge, eller at han intet derimod har at erinder paa Studenternes Vegne" Dette synes at maatte være tilstrækkeligt, forsaavidt ifølge heraf alle Liig overhovedet skulde anmeldes hos Formanden for Ligbærerne, inden de kunde blive begrrvede. Ved Indretningens Forandring skulde der naturligvis ikke ske Forandring i denne Henseende. Ogsaa siges det udtrykkeligt i en Facultets-Betænkning af 11 Mai 1796, (CB No 314) at ogsaa de Laug, som mod aarlig Afgift til Regentsen bortbære deres Døde, ikke ere fritagne for at anmelde de blandt dem [side 17] forefaldende Liig for Formanden for Liigbærerne, og fra ham erholde den sædvanlige Seddel. Dette er ogsaa senere bleven forudsat, hvorfor Commissionen for Universitete og de lærde Skoler ved Skrivelse til det theologiske Fac. af 10 Mai 1798 angaaende Controllen med Frue Skoles Jord- og Sangpenges Oppebørsel (CB 373), for at kunne holde den fornødne Orden i denne Henseende, anmoder Fac. om at foranstalte, "at enhver som hos Liigbærerlaugets Formand anmelder et Liig, fra denne medgives en Anmeldelses Seddel til Farmulus præsturæ, hvorefter denne oppebærer Skolens Rettigheder." – Imidlertid blev der dog ved den forandrede Indretning af Ligbæringen Intet udtrækkeligt bestemt om de ved Pl. 4 Apr. 1781 foreskrevne Anmeldelser; Reglementet indeholder intetderom; og Formandens Instrux tilholder ham kun (§ 9) nøie at paase, at ingen uberettigede bortbringe Liig," og "om altsaa en Seddel er udstedt, at et eller andet Liig maa bortføres af Lighusets Venner uden Betaling", da at erkyndige sig, om dette ogsaa virkelig forholder sig saa. Men herved forudsættes, at Anmeldelse skeer; selve dette kunde Formanden ikke paase. Disto naturligere var det, at den gamle Forskrift efterhaanden glemtes eller at man

ofte var ligegyldig ved den; og mange Liig ere sikkert blevne begravne, uden at anmeldes for Formanden: s. Ørums Besvarelse No 8 ved Bil. K. – Hvor stort Antallet af de uanmeldte Liig er, synes at kunne sluttes af den under No 2 af Ø. Vedlagte Fortegnelse over Totalsummen af Ligene, nl. De i Contoiret optegnede, i enkelte Aar, sammenlignet med de Døde i Tal i Kiøbenhavn i de samme Aar, efter Statist. Tabelv. 1, 69, og Canclr. Augusts Meddelelser s. 9.

Forholdet er dette

Aar:	Døde:	Begravede anmeldte:
1821	2992	1860
1822	3103	1679
1834	3273	2095
1835	3612	2359

Ikke-lagttagelse af Forskrifterne om de fornødne Anmeldelser har altsaa fundet Sted i en ikke ringe Grad. Men til at overholde den, til at erfare og straffe Overtrædelser, er, saavidt vides, intet Middel foreskrevet.

Endnu mere misligt er det med Hensyn til Paalideiheden af de Anmeldelser som gøres om de Afdødes Stand, Stilling og øvrige Forhold, forsaavidt disse kunne have Indflydelse paa Brugen af Liigbæren og paa Betaling af dem. Ved Pl. 4 Apr 1781 er foreskrevet, at man "skal bruge Redelighed", .. "under Mult til Stud., ifald det modsatte skulde overbevises vedkommende", men nogen Control finder slet ikke sted; og hvorvidt Regentsens Ret iagttages, beroer for en stor Deel paa Formandens Nidkiærhed, Indsigt og Conduite.

Regnskabet.

[side 18] Ingaende Regnskabet for Liigbæringen er det ved Facultetets Skrivelse af 16 Juni 1792 foreskrevet, at 1, "naar et Liig skal begraves, bør Bedemanden eller hvem der ellers besørger Begravelsen, skriftlig tilmelde Formande for Liigb., hvor mange Liigbærere der forlanges; af denne Anmeldelse tager Formanden egenhændigt en Afskrift med Paategning om, hvor meget der for dette Liig efter samme Beskaffenhed og overensstemmende med Taxten skal betales, og tilstiller denne Afskrift Bedemanden eller andre Vedkommende, som levere samme tilligemed Betalingen til Kassereren, af hvilken dette Document bilægges hans Regnskab. Ligeledes bør og Formanden nøie bevare de til ham giorte Anmeldelser, for i sin Tid at confereres med Kassererens Regnskab" 2, Ved hver maanedes Udgang har Kassereren at levere alle indkomne Penge til Oeconomus, som maanedlig udbetaler Regentspengene til Studenterne, og quartalits Lønningerne til Liigbærerpersonalet, sommodtages af Formanden. "Regnskabet herover kunde da udgjøre en særskilt Rubrique i det almindelige aarlige Regnskab for Communitetets øvrige Indtægter og Udgifter."

Dette Regnskab, til hvilket saavel de under No1 nævnte Anmeldelser til Formanden, som den af ham meddeelte Underretning til Kassereren vedlægges som Bilag, revideres aarligen af den almindelige Revisor (Inshtu. (?) Bloch), som derfor har en særlig aarlig Gage af 30 Rbd. siden 1816.

I de under No 1 omtalte skriftlige Requisitioner fra Bedemanden (eller andre Vedkommende) angives Navn og Stand af den Person, der skal begraves, sammes Bolig i Byen eller Stedet, hvorfra liget skal udføres, Begravelses Tid (Dag og Time), Gvavens Sted, Liigvognens Priis, og det Antal Bærere, som forlanges, eller om Liiget bortbæres af et Laug eller Corporation, eller Venner; i førstnævnte Tilfælde medfører vedkommende Oldemands eller Oldgesells Attest for at NN har hørt til Lauget, og bliver bortbaaren af samme.- Om de Liig, som bortføres i Hospitals-liigvognen, skeer Anmeldelse desangaaende fra Hospitalets Inspecteur, med Angivelse af de forannævnte Punkter.

Ikke altid skeer Anmeldelsen, som den burde, skriftligt, men navnlig ved fattige, som have erholdt fri Jord, mundtligt; Formanden optegner da selv efter de mundtlige Opgivelser det fornødne paa en Seddel, som ved Regnskabet træder i den foreskrevne Anmeldelses Sted. Anmeldelserne betegnes af Formande med Nummere, efter som de følge paa hinanden; med de samme Nummere betegnes de Sedler som kan tilstilles Kassereren; og ligeledes fører han, i en af Facultetets Decanus autoriseret og forsejlet Protokol, en [side 19] fortløbende Fortegnelse over alle de anmeldte Liig med deres Navne, Kirkegaarden, Antallet af Bærere, Børnenes Alder, samt Tilførelse af den Betaling, som derfor skal erlægges, eller Angivelse af, om Liget bortbæres af Venner, Laug eller Corporation. Dog anføres Betalingen kun ved de Liig ved hvilke den falder til Indtægt for Communitetet.- Hvert Quartal begynder Nummereringen forfra.

En uoverensstemmelse i Regnskabet foranlediger undertiden let derved, at der efter Formandens eller viceformændenes Undersøgelse af Liglisten paasættes (i Henhold til Rescr. 16 Mai 1792 Art 5) flere Bærere end der i den oprindelige Bestilling var forlangt, for hvilke altsaa en Tillægsbetaling bliver at erlægge. For at kunne holde desbedre Orden i denne Henseende, androg Ørum som Kasserer i Skr. af 28 Febr. d. A paa at maatte paalægges Formanden i det mindste én Gang ugentlig at conferere sin Protocol med den af Kassereren førte. Formanden er tillagt Ordre i Overensstemmelse med dette Andragende.

I Hovedbogen er Ligbærings-Contoen ikke altid bleven ført med den tilbørlige Nøiagtighed; det er navnlig en Feil, at der er bleven ført for meget til Udgift derved, at alle de mange i senere Aar til Studerende to Gange om Aaret tilstaaede Gratialer ere blevene førte Ligkassen til Udgift, hvorved Beløbet af alle de af denne udredede Gratialer er efter Giennemsnit af Aarene 1832 til 1837 incl. 1095 r 5 mk aarlig, medens dog ifølge Regl. 30 Jul. 1818 § 12 kun 500 r aarlig skulde anvendes til Gratialer, hvoraf endda kun endeel skulde bestrides af Liigbæringskassens Overslud; det er altsaa urigtigt, at dette er bleven bekostet med den hele i senere Aar betydeligen forøgede extraordinaire Understøttelse.